

1451. Toplantı, 6-8 Aralık 2022 (DH)

İnsan hakları

H46-41 Opuz grubu v. Türkiye (Başvuru No. 33401/02)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının icrasının denetlenmesi

Referans belgeler

DH-DD(2022)1138 , CM/Del/Dec(2020)1390/H46-24

Başvuru	Dava	Yargıtay	Nihai	Sınıflandırma göstergesi
33401/02	OPUZ	09/06/2009	09/09/2009	Karmaşık sorun
3621/07	DURMAZ	13/11/2014	13/02/2015	
646/10	M.G.	22/03/2016	22/06/2016	
63034/11	HALİME KILIÇ	28/06/2016 25/06/2019	28/09/2016 25/09/2019	

Dava açıklaması

Bu dava grubu, yetkililerin gerçek ve acil riskler ve tehditler hakkında makul şekilde bilgilendirilmiş olmalarına rağmen, kadınları (başvuranların kendileri veya kadın akrabaları) aile içi şiddetten korumadaki başarısızlıklarıyla ilgilidir (2. ve 3. maddeler). *Opuz*, *M.G.* ve *Halime Kılıç* davalarında Mahkeme, kadınları korumadaki başarısızlığı cinsiyet dayalı ayrımcılık olduğunu da tespit etmiştir (2. ve 3. maddelerle birlikte 14. maddenin ihlali).

Önleyici tedbirler bakımından Mahkeme, sığınma evlerinde kalamayan kadınlara alternatif çözümler sunulmaması, sığınma evlerinde mağdurların güvenliğine yönelik önlemlerin yetersizliği, gerektiğinde koruma tedbirlerinin çıkarılmaması ile bu kararların verilmesinde ve tebliğ edilmesinde gecikmeleri konusunda yetkililerin ihmallerini eleştirmiştir. Ayrıca Mahkeme, koruma tedbir kararları verildiğinde, ihlallere karşı yaptırım uygulanmadığını, bu durumun kararları etkisiz haline getirdiğini ve faillerin cezasız kalmasına yol açtığını tespit etmiştir.

Ayrıca Mahkeme, *yasal çerçevede* belirli sorunlar tespit etmiştir. Bunlar, boşanmış kadınların Aile'nin Korunması ve Kadına Karşı Şiddeti Önlemesine Dair Kanun'Da evli kadınlara sağlanan korumanın dışında tutulması ve o dönemde yürürlükte olan Ceza Kanunu'nun, daha az ciddi yaralanmalarla ilgili soruşturma açılması için mağdurun şikayette bulunmasını şart koşmasıdır.

Daha genel olarak, yetkililerin aile içi şiddete belli bir seviyeye kadar hoşgörü göstermesinden kaynaklanan *ceza hukuku sistemindeki* caydırıcılık ve koruyuculuk etkilerinin yetersizliğini eleştirmiştir. Tespit edilen sorunlar arasında, soruşturmanın başlatılmasındaki gecikmeler ve soruşturmanın etkili bir şekilde yürütülmemesi, hakimlerin duruşma öncesi tutukluluk kararını değerlendirirken mağdurlara yönelik risk değerlendirmesinde başarısız olmaları, mağdurların şikayetlerini geri çekmesi üzerine yargılamaların sona ermesi, ceza yargılamalarının tamamlanmasındaki gecikmeler ve gelenek veya namus gerekçeleriyle cezaların hafifletilmesi dahil olmak üzere yetersiz cezalar yer almaktadır.

İcra durumu

Komitenin Aralık 2020'de 1390. Toplantısında kabul ettiği son kararlara yanıt olarak, yetkililer önceki sunumlarını yinelemiş ve aşağıda özetlenen ek bilgileri iletmıştır. DH-DD(2022)1138).

Bireysel tedbirler:

- *Başvuranların güvenliği ve derdest ceza yargılamalarının sonuçlandırılması*

Komite, son toplantısında, yetkililere bir kez daha, *Durmaz* ve *M.G.* davalarında ceza temyiz işlemlerinin Sözleşme standartlarına uygun olarak ivedilikle sonuçlandırılmasını ve sonuçları hakkında bilgi vermelerini şiddetle tavsiye etmiştir. Komite ayrıca, yetkilileri *Opuz* ve *M.G.* davalarında başvuruların güvenliğini sağlamak için alınan izleme tedbirleri hakkında güncel bilgi vermeye devam etmeye davet etmiştir.

Durmaz davasında, eşini öldürmekle suçlanan başvuranın damadı 19 Kasım 2018 tarihinde beraat etmiştir. Yetkililer son sunumlarında, bu kararın 14 Haziran 2022 tarihinde kesinleştiğini belirtmiştir. *M.G.* davasında başvurunun eski eşi, kasten yaralama suçundan üç yıl hapis cezasına ve kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçundan 12 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu davadaki yargılama, dört yıldan fazla bir süredir temyiz aşamasında beklemektedir.

Yetkililer ayrıca, *Opuz*¹ , *Durmaz* ve *M.G.* davalarındaki başvuru sahiplerinin hiçbirinin yeni şiddet olayları bildirmediğini veya önleyici veya koruyucu tedbirler için başvuruda bulunmadığını belirtmişlerdir. Mağdurların eski eşleri serbesttir.

- *Halime Kılıç davasında ödenmemiş tutar sorunu*²

Komite, yetkililerden adil tazminat tutarının (65.000 avro) zamanında emanet hesabına yatırıldığına dair bilgi aldıktan sonra, 2018 yılında *Halime Kılıç* davasını kapatmıştır (³). Mahkeme daha sonra 25 Haziran 2019 tarihinde bir tashih (revizyon) kararı vererek, kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde ölen başvurunun mirasçılara 65.000 avronun, ödeme tarihinde geçerli olan kurdan Türk Lirasına çevrilerek ödenmesine hükmetmiştir. Bu karar, 25 Eylül 2019 tarihinde kesinleşmiştir. Başvuranın mirasçılarının temsilcisi, 6 Aralık 2019 tarihinde Komite'ye şikayette bulunarak, 16 Ekim 2019 tarihinde 237.900 Türk Lirası (yaklaşık 36.600 avro) aldığını belirtmiştir. 2016 yılında emanet hesabına Türk Lirası olarak yatırılan para, Mahkeme'nin 2019 yılında revizyon kararını verdiği tarihte değerinin neredeyse yarısını kaybetmiştir.

Komite, davayı son incelemesinde, yetkilileri ve başvurunun temsilcisini, revizyon kararında belirtildiği gibi ödenmemiş tutar sorununu koordine edip çözmeye ve Komiteye mümkün olan en kısa sürede bilgi vermeye davet etmiştir.

Buna yanıt olarak, yetkililer esas olarak, kararın verilmesinden önce başvurunun ölümünü Mahkemeye bildirmenin mirasçılarının sorumluluğu olduğunu ve revizyon kararının yeni bir karar olarak kabul edilemeyeceğini belirten görüşlerini yinelemişlerdir. Yetkililer, Mahkemenin iki kararı ile Mahkeme tarafından avukatlar için kılavuz olarak yayınlanan bir belgeye atıfta bulunarak, başvurunun ölümünü Mahkemeye bildirmemenin bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılması olarak değerlendirilebileceğini savunmuşlardır. Başvuranın 2016 yılında kararın verilmesinden iki yıl önce vefat ettiğini, dolayısıyla başvuranın ölümü olayını zamanında Mahkemeye bildirilmemesinden veya yatırılan tutarın değer kaybetmesinden başvuran tarafın sorumlu tutulmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Genel tedbirler:

Komite, 1390-toplantısında (Aralık 2020) (DH), yeni yasal ve diğer önlemlerin kabul edilmesini ve yargı uygulamalarında gözlemlenen olumlu gelişmeleri memnuniyetle karşılamıştır. Ayrıca, aile içi şiddete karşı sıfır tolerans politikasına ilişkin son zamanlarda yapılan üst düzey kamuoyu açıklamalarını da büyük memnuniyetle karşılamıştır. Aynı zamanda, Komite, mevcut önlemlerin etkili bir şekilde uygulanmasının sağlanması ve kadın cinayetleri mağdurlarının sayısını azaltmak amacıyla ek önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır.

¹ Bu davada, başvurunun annesi, başvurunun kocası olan damadı tarafından öldürülmüştür. Başvurunun eski kocası cinayetten suçlu bulunarak hapis cezasına çarptırılmış, ancak daha sonra şartlı tahliye edilmiştir. Başvurucuya gelince, Avrupa Mahkemesi, devlet makamlarının, başvurunun kocası tarafından kişisel bütünlüğüne yönelik ciddi ihlallere karşı etkili caydırıcı önlemler almamış olması nedeniyle Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

² Bu davada kurban, daha sonra intihar eden kocası tarafından öldürülmüştür. Bu nedenle başka bir önlem alınmasına gerek yoktur.

³ CM/ResDH(2018)471

Bu bağlamda Komite, yetkililerden ⁴ ulusal eylem planı ve strateji belgesinin bir kopyasını, önceki eylem planının başarılarını ve hedeflerine ulaşmada karşılaşılan zorlukları özetleyen bir değerlendirmeye birlikte sunmalarını istemiştir. Komite ayrıca yetkililerden, yerel STK'larla yakın işbirliği içinde çalışarak kadın cinayetleri mağdurları hakkında kapsamlı araştırma yapmaya ve bilgi toplamaya davet etti.

Alınan önlemlerin pratik etkisini değerlendirebilmek için Komite, yetkililerden aşağıdaki konularda bilgi sağlamalarını istemiştir:

- son yıllarda aile içi şiddet vakalarında verilen cezaların türü ve bu cezaların ne ölçüde infaz edildiği;
- son üç yılda verilen önleyici hapis cezalarının süresi ve bu sürelerin belirlenmesinde yerel mahkemeler tarafından uygulanan kriterler;
- uygulamada koruma tedbir kararlarının çıkarılması ve tebliğ edilmesindeki gecikmeler;
- sığınmaevlerinde kalamayan kadınlara sunulan alternatif çözümler ve sığınmaevlerindeki mağdurların güvenliğini sağlamak için faydalanılan özel hükümler;
- aile içi şiddet mağdurunun şikayeti olmasa bile daha az ciddi suçların soruşturulmasını sağlamak için öngörülen yasal tedbirler;

Yetkililer tarafından sunulan bilgiler, önceki sunumlarının yanı sıra son yasal değişiklikler, aile mahkemesi kararlarından örnekler ve güncellenmiş istatistiksel veriler hakkında yeni bilgileri de içermektedir. Bu bilgiler aşağıda özetlenmiştir.⁴

3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020) ve 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)

Yetkililer, esas olarak 3. Ulusal Eylem Planı'nın önemli başarılarını yinelemiş ve özellikle 81 il için İl Eylem Planlarının hazırlanması ve uygulanmasına, Bakanlıklar tarafından yayınlanan genelgeler, eğitim faaliyetleri, özellikle zorla evlilikleri önlemeye yönelik farkındalık artırma tedbirleri, 2021 yılında "Elektronik Kelepçe Uygulaması"nın başlatılması, "Aile İçi Şiddet Suçları Soruşturma Büroları"nın ve "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Hukuki Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri"nin kurulması gibi konulara değinmiştir.

Kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilişkin⁴ Ulusal Eylem Planı'na ilişkin olarak, ana hedefler ve yol haritası arasında mağdurların adalete erişimini kolaylaştırmak için mevzuatın gözden geçirilmesi ve etkin bir şekilde uygulanmasının sağlanması; koruma ve önleme hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması için kurumsal kapasitenin geliştirilmesi; toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılması; istatistiksel bilgi üretmek için sistematik, güvenilir ve karşılaştırılabilir verilerin toplanması yer almaktadır.⁵ 3. ve 4. Ulusal Eylem Planları ile Mart 2021 tarihli İnsan Hakları Eylem Planı'nın ardından bugüne kadar elde edilen yukarıda belirtilen bazı başarılar aşağıda özetlenmiştir:

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un ("6284 sayılı Kanun") uygulanmasına ilişkin Adalet Bakanlığı Genelgesinin yayınlanması. Aralık 2019'da güncellenen bu genelge, kadına yönelik şiddet vakalarında savcılıkların alacağı özel tedbirleri belirlemektedir. Bu genelge, *diğer hususların yanı sıra*, savcılıklarda aile içi şiddet vakaları için özel bürolar kurulmasını ve bu bürolarda ayrıntılı ifadeleri alacak ve gerektiğinde kolluk görevlilerine talimat verecek uzman personel bulundurulmasını öngörmektedir.
- İçişleri Bakanlığı tarafından Ocak 2020'de Kadınlara Yönelik Şiddetle Mücadele Hakkında Genelge yayınlanarak, soruşturmaların etkinliğini artırmak ve koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamak için kolluk görevlilerinin aile içi şiddet vakalarında dikkate alması gereken unsurlar belirlenmiştir.⁶
- Adalet Bakanlığı tarafından Ağustos 2022'de 161 adliyede "Suç Mağdurlarına Hukuki Destek Müdürlüğü" kurulmuş ve mağdurların faille yüzleşmekten korkmadan kendilerini ifade edebilmelerini sağlamak için toplam 152 adli görüşme odası oluşturulmuştur.
- Cinsel saldırı suçları ve beş yıldan fazla hapis cezası ile cezalandırılan suçlar için halihazırda sağlanan ücretsiz avukat talep etme hakkın, taciz, kadınlara karşı kasıtlı yaralama, işkence ve eziyet vakalarına da genişletilmiştir.

⁴ Daha önce sunulan bilgilerin daha ayrıntılı bir özeti için bkz. CM/Notes/1331/H46-29 ve CM/Notes/1390/H46-24

⁵ 4. Ulusal Eylem Planının İngilizce çevirisi için Eylem Planının Ek-34'üne bakınız (DH-DD(2022)1138).

⁶ Her iki Genelgenin çevirileri Ekim 2020'de dağıtılmıştır (DH-DD(2020)934).

- 4 Eylül 2021 tarihinde kabul edilen Teknik Araçlarla Takip Sistemlerinin Kullanımına İlişkin Yönetmelik⁷, ayak bileği izleme sisteminin uygulanmasına ilişkin hükümler de içermektedir. Buna göre, 25 Ocak 2021 tarihi itibarıyla 81 ilde 1.500 kişiye "teknik izleme" uygulanmaktadır.
- Hayati tehlike arz eden durumlarda genel destek ve yardım, rehberlik ve danışmanlık, denetim ve geçici koruma izleme hizmetleri sunan "Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri" (ŞÖNİM) tarafından korunan kişi sayısında artış. ŞÖNİM'ler tarafından desteklenen kişi sayısı 2013 yılında 19.183 iken, 2021 yılında 296.399'a yükselmiştir. ŞÖNİM'lere ek olarak, toplam 3.624 kişi kapasiteli 149 konukevi, kadınları her türlü şiddetten korumak için sosyal hizmetler sunmaktadır.
- Kadınları desteklemek için bir cep telefonu uygulaması geliştirilmiştir ("KADES"). Uygulama, 28 Eylül 2022 itibarıyla 4.023.758 kişi tarafından indirilmiş olup, "ALO 183 Sosyal Destek Hattı" aile içi şiddet olaylarına öncelik vermeye devam etmiştir.

Son yıllarda aile içi şiddet davalarında verilen ceza türleri ve bunların ne ölçüde infaz edildiği

2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Bu Kanun, idari ve adli makamlara ve acil durumlarda kolluk görevlilerine önleyici/koruyucu tedbirler alma yetkisi vermektedir (koruyucu tedbirler için delil aranmaksızın). Bu tedbirlere uyulmaması durumunda, Kanun, başlangıçta 3 ila 10 gün arasında önleyici hapis cezası ve ihtiyati tedbir kararı öngörmektedir. Bu ceza, failin suçu her tekrarlamasında 15 gün ila bir ay süreyle yenilenebilir ve toplamda en fazla altı ay sürebilir.

Yetkililer, aile içi şiddet suçlarına yönelik cezaların caydırıcı etkisini artırmayı amaçlayan, Temmuz 2021 ve Mayıs 2022'de yapılan iki yasal değişikliğe atıfta bulunmuştur. 2021 değişikliği, Ceza Kanunu'nda eşe karşı işlenen suçların kapsamını boşanmış eşleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. 2022 değişikliği ise kadınlara karşı işlenen belirli suçların cezalarını artırmış ve tekrarlanan taciz suçunu getirmiştir. Ceza Kanunu artık kadınların kasten öldürülmesi suçuna ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörmektedir. Bir kadına karşı işlenen işkence suçunun cezası da artırılmıştır.

Ayrıca, Mayıs 2022'deki değişikliklerle, cezaların takdiren hafifletilme kapsamı daraltılarak, failin duruşma sırasındaki iyi halinin takdiren hafifletme nedeni olarak değerlendirilmemesi sağlanmıştır. Son olarak, tutuklama gerekçelerini düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesi de Mayıs 2022'de değiştirilerek kadına kasten zarar verme suçu da bu maddeye dahil edilmiştir. Yetkililer bu değişikliği kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir adım olarak değerlendirmiştir.

Yetkililer ayrıca, 2015 ile 2022 yılları arasında savcılar, Aile Mahkemeleri, Ağır Ceza Mahkemeleri, İlk Derece Ceza Mahkemeleri, Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından verilen 42 örnek karar ve yedi iddianameyi sunmuştur. Yargıtay, kararlarında, suçun yanlış sınıflandırılması ve bunun sonucunda verilen hafif ceza nedeniyle aile içi şiddet davalarında ilk derece mahkemelerinin kararlarını bozmuştur. Yargıtay, tekrarlanan suçların "kasıtlı yaralama", "iftira" veya "tehdit" yerine, daha ağır suçlar olan "işkence" veya "cinayete teşebbüs" olarak sınıflandırılması gerektiğini değerlendirmiştir. Ayrıca, ilk derece mahkemelerinin, birden fazla ağırlaştırıcı faktörün söz konusu olduğu davalarda Ceza Kanunu'nda öngörülen asgari hapis cezalarını vermemesi gerektiğini vurgulamıştır. Savcılık da örnek iddianamelerde işkenceye benzer bir yaklaşım izlemiştir. Aile mahkemeleri, koruma kararlarına uymayan faileri önleyici hapis cezasına çarptırmıştır.

Ayrıca Anayasa Mahkemesinin beş kararına atıfta bulunulmuştur. Bu kararlardan birinde Anayasa Mahkemesi, Aralık 2021'de, mağdurun öldürüldüğü bir davada yetkililerin koruyucu ve önleyici tedbirleri etkili bir şekilde uygulamamaları nedeniyle Anayasanın ihlal edildiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, yetkililerin risk değerlendirmesi yapmadığını ve kamu görevlileri hakkında soruşturma başlatmak için idari izin verilmediğini tespit etmiştir. İlk derece mahkemeleri ve temyiz mahkemeleri tarafından verilen son örnek kararlarda, aile içi şiddet davalarında takdiren hafifletici faktörler uygulanmamış ve mahkemeler gerekli hallerde suçları yeniden nitelendirmiştir.

Son üç yılda verilen önleyici hapis cezalarının süresi ve yerel mahkemelerin bu süreyi belirlerken uyguladıkları kriterler

2021 ve 2022 yıllarında önleyici tedbirlere uymama nedeniyle verilen önleyici hapis kararlarının ortalama süresi 3 ila 24 gün arasında değişmiştir.

⁷ 6284 sayılı Kanunun uygulanması kapsamında.

Yetkililer ayrıca, 2019 ile 2022 (Ağustos) arasında uygulanan farklı türdeki koruyucu ve önleyici tedbirler hakkında istatistiksel bilgiler de sağlamıştır. İlgili dönemde alınan tedbirlerin sayısı dalgalanma göstermiş, 2020 ile 2021 yılları arasında uygulanan koruyucu ve önleyici tedbirlerin sayısında genel bir azalma eğilimi görülmüştür. En önemli düşüş, koruyucu tedbir olarak alınan "barınma" kararlarının sayısında gözlemlenmiştir; bu kararların sayısı 18.829'dan 3.936'ya düşmüştür. Benzer şekilde, önleyici tedbir olarak "silahı istihdam eden kuruma teslim etme" kararı sayısı 4.537'den 1.861'e düşmüştür. Genel olarak artış gösteren tek tedbir, "resmi olarak izin verilen ve ruhsatlandırılmış silahların kolluk görevlilerine teslim edilmesi" kararlarının sayısıdır; bu kararların sayısı 11.857'den 13.551'e yükselmiştir.

Yasaklama kararlarının çıkarılması ve tebliğ edilmesinde gecikmeler

Yetkililere göre, önleyici ve koruyucu tedbirler, mesai saatleri dışında, hafta sonları ve tatil günleri de dahil olmak üzere gecikme olmaksızın verilmektedir⁸.

Barınaklarda kalamayan kadınlara sunulan alternatif çözümler ve barınaklardaki mağdurların güvenliğini sağlamak için kullanılan özel hükümler

Aile içi şiddet mağdurları, çocuklarıyla birlikte kadınlara özel konukevlerinde ücretsiz olarak kalabilirler. Mağdurun 12 yaşından büyük bir oğlu veya engelli bir çocuğu olması durumunda, onlar da konukevlerinde kalabilirler. Konukevi bulunmaması durumunda, çocuklara yaşlarına uygun bir kurumda veya kamu kurumlarında anneleriyle birlikte kalacakları bir yer sağlanır. Konukevlerinde kalamayanlara maddi yardım ve hukuki destek sağlanır. Barınaklarda mağdurların güvenliğini sağlamak için kullanılan özel hükümler ile ilgili olarak, "Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik", diğer önlemlerin yanı sıra, konukevlerinin adres ve telefon numaralarının, konukevinde kalan kadınların, çocukların ve çalışanların isimleri ile birlikte gizli tutulmasını öngörmektedir.

Aile içi şiddet mağdurunun şikayeti olmasa bile daha az ciddi suçların soruşturulmasını sağlamak için öngörülen yasal tedbirler

Yukarıda bahsedilen İçişleri Bakanlığı Genelgesi, kolluk görevlilerinin, şikâyet olup olmadığına ve eylemin ciddiyetine bakılmaksızın, kadına karşı işlendiği şüphelenilen suçlarda ceza soruşturması başlatmasını gerektirmektedir. Kadınlara karşı işlenen her türlü şiddet eylemi, fiziksel şiddet içermese bile, kolluk birimleri tarafından potansiyel bir suç olayı olarak değerlendirilmekte ve bu konuda risk değerlendirmesi yapılmaktadır.

Diğer ilgili bilgiler

Yetkililere göre, 2018 ile 2022 yılları arasında (Ağustos ayına kadar) sırasıyla 279, 336, 269, 309 ve 186 kadın cinayet kurbanı olmuştur. Yürürlükteki ihtiyati tedbir kararına rağmen 22, 21, 32, 39 ve 34 olay meydana gelmiştir.

Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetle mücadele için polis teşkilatı bünyesinde kurulan özel birimlerin sayısı şu anda 1.005 olup, bu birimlerde yaklaşık 6.500 personel ve toplam 15.151 jandarma memuru görev yapmaktadır.

Yetkililer ayrıca, Türkiye Cumhurbaşkanı, Adalet Bakanı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı ve İçişleri Bakanı'nın 2022 yılında yaptıkları son siyasi mesajlara ve kamuoyuna yaptıkları açıklamalara atıfta bulunarak, hükümetin aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddetle mücadele konusundaki kararlılığını vurgulamıştır.

Kural 9.2 Mor Çatı Kadın Sığınma Evi Vakfı (DH-DD(2022)1128), Cinsel Şiddete Karşı Mücadele Derneği (DH-DD(2022)1140) ve İnsan Hakları Derneği (DH-DD(2022)1162) ve yetkililerin yanıtı (DH-DD(2022)1214)

12, 18 ve 21 Ekim 2022 tarihli sunumlarında, STK'lar 2021 yılında en az 323 kadın cinayeti kurbanı olduğunu ve 188 kadının şüpheli koşullarda öldüğünü bildirmiştir. Mevzuatta yapılan değişikliklere rağmen, Türkiye'de aile içi şiddetin ciddi bir sorun olmaya devam ettiğini vurgulamışlardır.

⁸ Yetkililer, 6284 sayılı Kanunun "acil koruma kararı" niteliğinde "koruyucu ve önleyici tedbir kararları"nı düzenlediğini belirtmiştir.

Türkiye'nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi, kamuoyu tarafından kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda siyasi irade eksikliğinin bir göstergesi olarak değerlendirildi. Aile içi şiddetin birçok mağduru, kolluk görevlilerinin şikayetleri ciddiye almaması, uzun süren yasal prosedürler ve yasal işlemler sırasında mağdurlara yönelik önleyici hizmetlerin yetersizliği nedeniyle, aile içi şiddet olaylarını polise bildirmekte tereddüt etti. Yetersiz risk değerlendirmeleri nedeniyle, kadınlara karşı tekrar tekrar şiddet suçu işleyen suçluların çoğunun, koruma tedbirlerinin süresi dolduğu anda kadınlara tekrar şiddet uygulamaya başladığı vurgulandı.

İleri sürülen bir diğer sorun, mahkemelerin kararlarının uygulanmaması ve bunun sonucunda *fiili* cezasızlık durumunun ortaya çıkmasıdır. STK'lara göre, 2021 yılında davaların %30,7'sinde kararın açıklanması ertelendi ve adli para cezaları ve erteleme hükümleri dahil olmak üzere mahkumiyet oranı %43,3'te kaldı. Sivil toplum kuruluşları, Covid sonrası İnfaz Kanunu'nda yapılan değişikliklere göre, şartlı tahliyeye hak kazanma süresinin toplam ceza süresinin 2/3'ünden 1/2'sine indirildiğini hatırlatarak, bu durumun mağdurlar arasında faillerinin daha erken serbest bırakılacağına dair endişe yarattığını belirtmiştir.

Sivil toplum kuruluşları ayrıca, ulusal mahkemelerin haksız tahrik gerekçesiyle cezaları hafifletmeye devam ettiğini ve yetkililerin mevzuatı ve ulusal eylem planlarını uygulamadığını ve uluslararası izleme mekanizmalarına nitelikli veriler sağlamadığını ileri sürdü. 2017 yılında 109 olan kadın sığınma evi sayısının 2020 yılında sadece 112'ye çıktığını ve Avrupa Konseyi'nin asgari standartlarına göre ve Türkiye'nin nüfusu dikkate alındığında 5.314 sığınma evi olması gerektiğini iddia ettiler.

Yetkililer yanıtlarında, eylem planında verilen bilgileri yinelemiş ve planın içerdiği tedbirleri özetlemişlerdir. Ayrıca, bu kararların denetim kapsamı dışında kalan ve spekülasyon niteliğindeki bu başvuruların gündeme getirdiği konulara ilişkin yorumda bulunmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Sekreteryaya tarafından yapılan analiz

Bireysel tedbirler:

Durmaz davasında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvurunun kızının ölümüne ilişkin etkili bir soruşturma yapılmaması ve savcının pek çok eksikliğe rağmen soruşturmayı kapatmasını eleştirmiştir.⁹ Kararın ardından soruşturma yeniden açılmış ve kurbanın kocası cinayetle suçlanmıştır. Daha sonra 2018 yılında beraat etmiş ve bu beraat kararı kesinleşmiştir. Yeniden açılan soruşturma, ardından yapılan kovuşturma ve yargılama sürecinin etkinliğini sorgulayan herhangi bir bilgi sunulmamıştır. Bu davanın koşulları altında, başka bireysel önlem alınması gerekli görünmemektedir ve bu nedenle Komite'ye bu davanın denetimini kapatması önerilmektedir. Taslak nihai karar ekte sunulmuştur.

M.G. davası ile ilgili olarak, Komite yetkililere, Sözleşme'nin gerekliliklerine uygun olarak ceza yargılamasının derhal sonuçlandırılmasını sağlamak için bir kez daha çağrıda bulunabilir.

Opuz ve *M.G.* davalarındaki suçlular serbest olduklarından ve *M.G.* davasındaki başvurunun hala risk altında olduğuna dair STK'nın sunumunu dikkate alarak, Komite yetkilileri, başvuru sahiplerinin güvenliği konusunda yetkili makamlarla kapsamlı bir risk değerlendirmesi yapmaya ve sunmaya davet edebilir. Böyle bir risk değerlendirmesinin sonucu, Komite'nin yetkililerin bu davalarda başvuru sahiplerinin güvenliğini izlemeye devam etmesi gerekip gerekmediğini değerlendirmesini sağlayacaktır.

Halime Kılıç davasında adil tazminatın ödenmesi ile ilgili olarak, Mahkeme, revizyon kararında, başvurunun ölümünü Mahkemeye bildirmedeki gecikme ile ilgili olarak yetkililerin argümanlarını reddetmiştir. Mahkeme, bu kararın hüküm kısmında, davalı Devletin, revizyon kararından itibaren üç ay içinde başvurunun mirasçılarına 65.000 avroyu Türk Lirasına çevirerek ödemesi gerektiği konusunda açık talimatlar vermiştir. Bu nedenle Komite, yetkilileri ödenmemiş tutarı gecikme faizi ile birlikte ödemeleri ve bu ödeme hakkında Komiteye mümkün olan en kısa sürede bilgi vermeleri için davet edebilir. Komite ayrıca, ivedi bir çözüm bulunmaması halinde davanın denetimini yeniden açmayı düşünebileceğini vurgulayabilir.

⁹ Diğer hususların yanı sıra, şüpheli sorgulanmamış, yetkililer ölüm nedenini araştırmamış ve yalnızca şüphelinin ilaç aşırı dozu teorisine dayanmış, kurbanın dairesi ziyaret edilmemiştir.

Genel tedbirler:

Komite, öncelikle Türkiye'nin 2012 yılının Mart ayında İstanbul Sözleşmesi'ni onaylayan ilk taraf devlet olmasına rağmen, 2021 yılının Temmuz ayında bu sözleşmeden çekilmesini üzüntüyle karşılayabilir. İstanbul Sözleşmesi, şiddet önleme, mağdurları koruma ve faileri cezalandırma tedbirleri içeren, alanında "altın standart"¹⁰ olarak kabul edilen en kapsamlı uluslararası hukuk metni olarak değerlendirilmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanması için ulusal bir yasal dayanak sağlamak üzere 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun'un kapsamı ve etkinliği saklı kalmak kaydıyla, bu önemli antlaşmadan çekilme kararı, kadınları her türlü şiddetten korumaya yönelik çabalar açısından hayal kırıcı bir gerileme olup, failere yanlış bir mesaj verebilir.

Gerekirse çekilme kararını, çekinceler veya istisnalar ile birlikte geri almak, Türkiye'nin aile içi şiddeti ve kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya tam olarak bağlı olduğunu gösterecektir.

Bu bağlamda, aile içi şiddete karşı son dönemde yapılan üst düzey kamuoyu açıklamaları ve 2021 ve 2022 yıllarında yapılan yasa değişiklikleri memnuniyetle karşılanmalıdır. Özellikle, Ceza Muhakemesi Kanunu'na, şüphelinin tutuklanmasını gerektiren diğer ağır suçlar arasında kadına kasten zarar verme suçu eklenmesi ve aile içi şiddet için öngörülen cezaların artırılması önemlidir. Bu düzenlemeler, uygulamada gerektiği gibi hayata geçirilirse, failer üzerinde caydırıcı etki yaratabilir.

Yetkililer tarafından sağlanan örnek yargı kararları, hafifletici hükümlerin uygulanmaması ve ceza kanununda öngörülen cezanın üst sınırının uygulanması gibi, kanunun uygulanmasında olumlu bir gelişme olduğunu gösterse de, kadın cinayetleri mağdurlarının sayısının yüksek kalması ciddi bir endişe kaynağıdır. Bu bulgu, STK'ların bildirimlerinde, BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin 2022 yılındaki sonuç gözlemlerinde ve Avrupa Komisyonu'nun 2022 Türkiye Raporu'nda yer alan bilgilerle desteklenmektedir.

Özellikle, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, kadınların geleneksel rollerini aşırı vurgulayan ataerkil tutumlar ve mevzuat ile uygulamanın arasındaki uçurumlar konusunda endişelerini dile getirmiştir.¹¹ Yargının kararlı bir yaklaşım sergilememesi ve yetkililerin olumsuz söylemleri, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkındaki en son raporunda da vurgulanmıştır. Sorunun boyutunu ve niteliğini değerlendirmek için kapsamlı bir veri toplama sisteminin eksikliği ve iç mevzuatın uygulanmasının iyileştirilmesi ihtiyacı da raporda belirtilen diğer noktalar arasındadır.¹²

Bu nedenle Komite, yetkililerden şiddete yönelik kurumsal müdahaledeki eksiklikleri tespit etmek, gidermek ve önlemek, yargı ve kolluk kuvvetleri tarafından veri toplama sürecini iyileştirmek ve yürürlükteki mevzuatın tüm yetkililer tarafından gerektiği gibi uygulanmasını sağlamak amacıyla yasal ve diğer önlemleri almaya devam etmelerini talep edebilir.

Yetkililer, sunumlarında, yasal değişiklikler ve iç mahkemelerin örnek kararlarının yanı sıra çok çeşitli koruyucu ve önleyici tedbirleri kapsayan kapsamlı bilgiler sağlamıştır. Bununla birlikte, bu bilgiler, Komite tarafından belirlenen bazı önemli sorunlara yeterince yanıt vermemekte ve mevcut koruma tedbirlerinin uygulanması ile risk değerlendirme prosedürünün ve önleyici tedbirlerin etkinliği hakkında kapsamlı bir analiz yapılmasına imkan vermemektedir.

Bu bağlamda, örneğin, son yıllarda aile içi şiddet davalarında verilen cezaların ne ölçüde uygulandığı açık değildir. STK'lar, kararların %30,7'sinin ertelendiğini ve şartlı tahliye hak kazanmak için gereken sürenin toplam ceza süresinin yarısı olduğunu savunmaktadır. Bu, pratikte, eşini kasten yaralayan bir failin, son yasal değişiklikler uyarınca ilk olarak tutuklanıp, daha sonra hapis cezasına çarptırıldıktan sonra serbest bırakılabileceği anlamına gelebilir. Benzer şekilde, aile mahkemelerinin önleyici hapis cezalarının süresini belirlerken uyguladıkları kriterlere ilişkin bilgiler de belirsizdir. Kolluk görevlileri, kadına yönelik her türlü şiddet vakasında adli makamları bilgilendirmekle yükümlü olmakla birlikte, aile içi şiddet mağdurunun şikayeti olmasa bile daha az ciddi suçlarda cezai işlem başlatılıp başlatılamayacağı da açık değildir.

Önleyici tedbirlerin etkinliğini değerlendirebilmek için, bu tedbirlerin uygulanması, uygulanmamasının altında yatan nedenler (varsa) ve uygulanmama durumunda uygulanan yaptırımlar hakkında ayrıntılı araştırma yapılabilir. Yetkililer tarafından koruyucu tedbirler hakkında sağlanan bilgiler, bu tür tedbirlerin yetersiz olduğunu ve risk değerlendirme prosedürlerinin yetersiz olduğunu vurgulayan STK'lar tarafından sorgulanmıştır. Bu alanda faaliyet gösteren yerel STK'larla yakın işbirliği içinde araştırma yürütülmesinin, yetkililere kadın cinayeti mağdurları hakkında önemli bilgiler sağlayabileceğini ve bu alanda alınan sayısız

¹⁰ Avrupa Konseyi üye devletlerinin yükümlülük ve taahhütlerini yerine getirme komitesinin raporu, 26 Eylül 2022, s. 8; Parlamenterler Meclisi Kararı 2459 (2022), 12 Ekim 2022.

¹¹ Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi, Türkiye'nin sekizinci dönemsel raporuna ilişkin Sonuç Gözlemleri, CEDAW/C/TUR//CO/8, 12 Temmuz 2022, paragraf 24, 28.

¹² Avrupa Komisyonu, Türkiye Raporu, 12 Ekim 2022, s. 41.

önlemeye rağmen ölüm sayısının sürekli yüksek olmasının nedenlerini belirlemeye yardımcı olabileceğini bir kez daha vurgulamak önemlidir.

Bu nedenle Komite, yetkilileri bir kez daha yerel STK'larla yakın işbirliği içinde çalışmaya ve son yıllarda hayatını kaybeden kadın cinayeti kurbanları hakkında, bu olayların ayrıntılı bir değerlendirmesini mümkün kılacak verileri toplayarak kapsamlı bir araştırma yapmayı değerlendirmeye davet edebilir. Bu veriler arasında şunlar yer alabilir: kurban ve failin geçmişine ilişkin bilgiler; alınan önleyici ve koruyucu tedbirler veya varsa önleyici hapis cezası; fail aleyhine başlatılan ceza yargılaması, sonuç ve cezanın infazı.

Komite, yetkilileri, en geç Ekim 2023 sonuna kadar, önceki toplantısında belirlenen sorulara özellikle odaklanarak, yukarıdaki konularda ek bilgi sağlamaya davet edebilir. Böylelikle Komite, cinsiyete dayalı şiddet vakalarında uygulamada uygulanan cezaların etkinliği, orantılılığı ve caydırıcı niteliği ile önleyici tedbirlerin etkinliği hakkında derinlemesine bir değerlendirme yapabilir.

Finansman Sağlandı